

Trær i Norge: BARLIND og KRISTTORN

Barlind og kristtorn er mye brukt i hager og parker, men trærne vokser faktisk vilt i kystnære strøk i Sør-Norge! De regnes som nordlige utløpere av Middelhavets eviggrønne skoger.

Utkantpopulasjoner og genetisk variasjon

Barlind og kristtorn er helt i ytterkanten av sin utbredelse i Norge. Slike utkantpopulasjoner kan ha en spesiell genetisk variasjon. Vi har et internasjonalt ansvar for å ta vare på denne variasjonen.

Genressursreservater og vern. Barlind fra ulike steder i Norge er genetisk forskjellige på grunn av liten utveksling av pollen og frø. Dette gjelder trolig også for kristtorn. For å ta vare på den genetiske variasjonen er det viktig å bevare trær fra flere områder. Det er utarbeidet egne verneplaner for barlind og kristtorn.

Egne verneområder er opprettet for å ta vare på barlind og kristtorn. Noen av disse er også definert som genressursreservater. Genressursreservatene inngår i et europeisk samarbeid om bevaring av viktige genressurser hos skogtrær.

Den største trusselen mot barlind og kristtorn er beitepress, spesielt fra hjort og rådyr. Selv om begge artene tåler å stå i skygge, er det også viktig å sørge for at områdene ikke gror igjen.

Bruk av barlind og kristtorn

Barlind og kristtorn har en lang felles historie med oss nordboere. Artene er omtalt allerede i norrøn mytologi. Det seige barlindvirket ble blant annet brukt som buemateriale. Begge har seig og hard ved. Barlind ble brukt til hesjestaur og gjerdestopler fordi veden råtner sent i kontakt med jord. I dag brukes barlind i møbler og finere snekkerarbeider. Kristtornveden er hvit og hard og kalles også «beinved». Den er blant annet brukt til hvite sjakkbrikker og vevskytler.

Til pryd og glede. Barlind og spesielt kristtorn brukes i dag først og fremst til pryd i parker og hager. Barlind tåler godt beskæring og egner seg som hekkplante. Kristtorn brukes som snittgrønt og er særlig kjent som juledekorasjon.

Botanisk hage i Bergen har dyrket fram prydvarianter av kristtorn fra ville populasjoner i Norge. Slik bruk av norsk materiale i hager og grønplanlegg er et viktig bidrag for å ta vare på våre verdifulle genetiske ressurser.

Nye ord

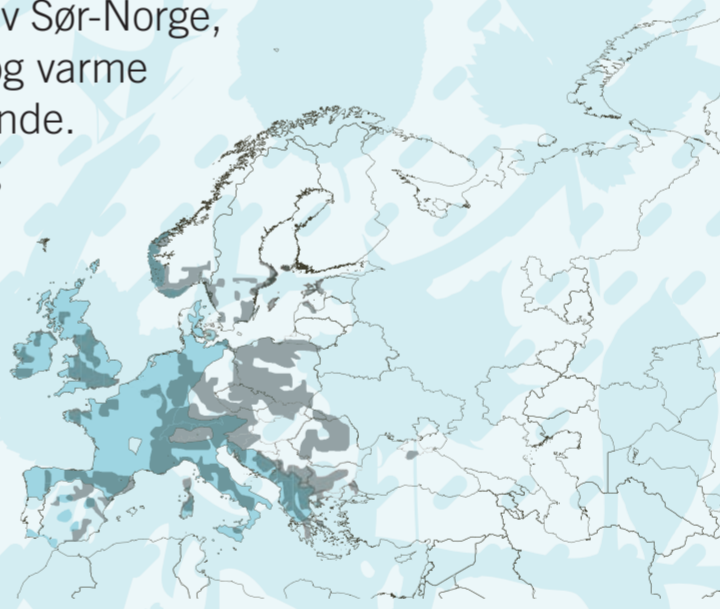
Pollenanalyse. Noen planter har særpreget pollen. Pollen som avsettes i myrer og tjern kan beholde formen i flere tusen år. Ved å analysere prøver fra slike daterte avsetninger, kan man si noe om hva som har vokst der tidligere.

Barlind vokser ofte enkeltvis og i bratt terreng. Trærne har en litt trolsk, uregelmessig vekst og er oftest buskformete eller flerstammete.

Utbredelse

Barlind og kristtorn vokser langs kysten av Sør-Norge, begrenset til områder med milde vintre og varme somre. Begge artene er skyggetålende. Barlind vokser litt inn i landet på Sør- og Østlandet og i kyststrøk fra Østfold til Møre og Romsdal. Kristtorn er spesielt sårbar for frost og finnes langs kysten fra Telemark til Smøla i Møre og Romsdal. Ifølge pollenanalyser fantes kristtorn på Vestlandet allerede i mellomistida for ca. 100 000 år siden!

Den mørke blåfargen viser hvor de to artenes utbredelse overlapper. Den lyse blåfargen viser hvor det kun er kristtorn, og den grå hvor det kun er barlind.

Genetisk variasjon og genetiske ressurser

Arv og miljø avgjør hvilke egenskaper planter og dyr har. Hva som arves er bestemt av genene som ligger i DNAet.

Genetisk variasjon er forskjeller i DNA/gener mellom individer og/eller populasjoner og er en forutsetning både for evolusjon og for foredling og utvikling av nye sorter og raser. Genetisk variasjon er en viktig del av det biologiske mangfoldet.

Genetiske ressurser kan defineres som biologisk materiale med genetisk variasjon eller genetiske egenskaper som kan ha betydning for utvikling og målrettet bruk. Frø, planter og sperm er eksempler på genetiske ressurser.

Genressursenteret ønsker i denne plakatserien å formidle kunnskap om de forskjellige treslagene i Norge, hva de brukes til og hvilken rolle de spiller som genetiske ressurser.

Visste du at?

Det forskes på bruk av giften fra barlind, taxol, til kreftmedisin. Stoffet hemmer celledeling.

Kjennetegn, barlind og kristtorn

Barlind og kristtorn står langt fra hverandre botanisk; barlind er et nakenfrøet bartre, mens kristtorn er et dekkfrøet løvtre. Begge artene er særbu med egne hann- og hunnplanter. Barlind er vindpollinert, og kristtorn er insektpollinert. Begge har fuglespredte frø og frukter.

Barlind (*Taxus baccata*) tilhører barlindfamilien. Barnålene er spisse, myke og flate. Hele treet er giftig, med unntak av den røde frøkappen. Hjortedyr tåler barlindgiften. Barlind vokser sent og blir ikke høyere enn 15 meter. Noen trær kan bli opptil 2000 år gamle. Nord-Europas største barlind finnes i Hardanger og har en stammeomkrets på 5 meter.

Kristtornblomstene er små, hvite og enkjønnete.

Kristtorn (*Ilex aquifolium*) er det eneste løvtreet i Skandinavia som ikke feller bladene om høsten. Bladene er stive og mørkegrønne, ofte med skarpe tagger. Kristtorn tilhører kristtornfamilien og er den eneste europeiske arten i slekta *Ilex*. De røde steinfruktene er giftige, men fuglene fordøyer dem ikke og sprer frøene.

Taggene på bladene forsvaret planten mot beiting. Graden av tagger varierer mellom planter og innen samme plante. Planter som blir beitet setter skudd med kraftigere bladtagger. Kvister høyt oppe har ofte blad uten tagger.

Foto: Jeanette Brun, NMBU

Undersøk selv!

Hvilket treslag er avbildet på kommunevåpenet til Stord? Tror du dette er en hann- eller hunnplante?

